

УДК 35-027.21/.22

Бутирська Тетяна Олександрівна

професор кафедри публічного управління та адміністрування
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу,
доктор наук з державного управління, доцент

АНАЛІЗ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ЦІЛІСНОСТІ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ФОРМИ ДЕРЖАВИ В ЇЇ ШТУЧНИХ І ПРИРОДНИХ ТЕОРІЯХ

***Анотація.** У статті проведено порівняльний аналіз штучних і природних теорій держави як основного концептуального базису державного будівництва; обґрунтовано, що застосування штучних теорій держави завдає непоправної шкоди і заводить державне будівництво в екзистенційний глухий кут; виявлено, що головною причиною безвихідності штучних теорій держави є ігнорування ними фундаментального принципу цілісності держави, без дотримання якого неминуче відбувається її розпад; показано, що штучне домінування будь-якої з численних граней держави на шкоду її цілісності спотворює причинно-наслідковий зв'язок явищ, що завжди призводить до згубної для держави втрати зв'язку з реальністю.*

***Ключові слова:** держава, державне будівництво, природна теорія, штучні теорії, цілісність, причинно-наслідковий зв'язок явищ.*

Бутырская Т.А. Анализ соблюдения принципа целостности и сохранения формы государства в его искусственных и естественных теориях

***Аннотация.** В статье проведен сравнительный анализ искусственных и естественных теорий государства как основополагающего концептуального базиса государственного строительства; обосновано, что применение искусственных теорий государства наносит непоправимый вред и заводит государственное строительство в экзистенциальный тупик; выявлено, что главной причиной тупиковости искусственных теорий государства является игнорирование ими фундаментального принципа целостности государства, без соблюдения которого неизбежно происходит его распад; показано, что искусственное доминирование любой из многочисленных граней государства в ущерб его целостности искажает причинно-следственную связь явлений, что всегда ведет к губительной для государства утрате связи с реальностью.*

***Ключевые слова:** государство, государственное строительство, естественная теория, искусственные теории, целостность, причинно-следственная связь явлений.*

Butyraska T.A. Analysis of compliance of principles of integrity and keeping the form of a state in its artificial and natural theories

***Annotation.** The comparative analysis of artificial and natural theories of a state as the fundamental conceptual basis of a state building is performed in the article; it is proved, that using artificial theories of a state makes irreparable harm and leads a state building to existential deadlock; it is identified, that the main reason of deadlock final of using artificial theories of a state is ignoring the fundamental principle of the entity of a state, as without compliance of this principle the collapse of a state happens inevitably; it is shown, that the artificial domination of each of numerous features of a state at the expense of its entity distorts a causal relationship of phenomena in a state, that always leads to loss of a touch with reality, which is always fatal for a state.*

Key words: a state, a state building, natural theory, artificial theories, the entity, a causal relationship of phenomena.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Насамперед уточнимо, що предметом аналізу в нашому дослідженні є не стільки різновиди теорій держави, скільки розуміння природи державних явищ, що лежить в їх основі та становить основний базис методології державного будівництва. Незважаючи на різноманіття наукових поглядів, у наявних теоріях держави як основна теза висувається природне або штучне поняття держави. Звідси впливає важлива методологічна відмінність між природним вченням про державу та її штучним тлумаченням. Вона полягає в тому, що змістом першого є природне буття держави, а змістом другого – ті штучні норми, що мають бути виражені в цьому бутті, на суб'єктивну думку їхніх розробників.

У цьому контексті одна й та ж державна дійсність для природного осмислення володіє абсолютно особливою внутрішньою цілісністю, а для штучного – є результатом політичної діяльності. Звідси методи і засоби державного будівництва залежать від підходу до розгляду державної дійсності – або як до явища, організованого як цілісності, або як до схематичного набору структур і комплексів.

Не заперечуючи жодною мірою того факту, що певну ідею можна подати у вигляді структурної схеми, у той же час зазначимо, що подібна схема виникає, як правило, згідно з емпіричними, суб'єктивно сформульованими політичними цілями, що до того ж можуть суперечити одна одній і часто філософській логіці. У подібних схемах спостерігаємо не державу взагалі, а підлегле емпіричним цілям штучне утворення, у якому в межах створеної штучної теорії намагаються конструювати і формувати державний порядок денний, що неминуче розходиться з реальною дійсністю.

Між тим основним проблемним питанням методології сучасного державного будівництва є питання збереження цілісності держави як такої,

тобто як форми. При цьому слід урахувати, що під впливом тієї чи іншої теорії держави залежно від її характеру – природного або штучного – у соціумі формується істинне або хибне поняття про соціальні цінності, що своєю чергою формує або деформує соціум.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те що найбільш відомі нам учення про державу сягають часів античності, вони повністю зберегли свою актуальність, оскільки є незаперечним філософським доказом її онтологічної значущості. Важливо наголосити, що в античності мислителі неодмінно пов'язували державу й етику, наприклад: «Етичні записки» і «Малий мирострой» Демокрита, «Про державу» і «Про чесноти» Протагора, «Про те, що можна навчить доброчесності» та «Про державу» Ксенократа, «Моральні нариси» та «Про найкращий державний устрій» Феофраста, «Про керування народом» і «Справедливе» Деметрія Фалерського, «Про державу» і «Етичні розвідки» Хрисиппа, «Держава» і «Наука моральності» Діогена, «Держава» і «Етика» Зенона, «Про справедливість» і «Про чесноти взагалі» Геракліда і т. ін. [1; 2; 3]. До того ж існують і широко відомі праці Платона й Аристотеля з цих головних питань античного буття [4; 5; 6].

Загалом можна стверджувати, що у вищенаведених філософських дослідженнях категорія держави у зв'язку з категорією етики виражає сам факт такого взаємозв'язку не лише як умову їх конкретної визначеності, але і як умову самого їх існування як таких речей. Однак у Новий час виникає ідеологема прогресу, у межах якої відбувається гонитва за все більш новітніми теоріями, які поставили державу на поріг великої кризи, про що писав Ф. Ніцше [7].

Процес здійснення раціоналістично-просвітницького проекту модерну, у який було втягнуто все людство, виявив антиномії, які Ю. Габермас у теорії комунікативної дії позначив як суперечності між державним буттям, як сферою безпосереднього існування людей і їх взаємодій, з одного боку,

та системою, тобто політичною та економічною організацією суспільства, що опосередковує комунікативні зв'язки людей, регульовані природними законами, і вносить в них руйнівні деформації, – з іншого боку [8]. Тим самим система спотворює, за Габермасом, справжню комунікацію, перетворюючи автентичне взаєморозуміння людей на нерозв'язну проблему й недосяжний ідеал [9].

У той же час аналіз показує, що на сьогоднішньому етапі пізнання держави вчених цікавлять переважно ті чи інші окремі грані цього цілісного явища. При цьому в логіко-філософську, суворо теоретичну проблему привноситься суто юридичний елемент. Це виражається в тому, що на сьогодні монографії, статті та підручники, у яких викладаються ті чи інші теорії держави, як правило, мають назву «Теорія держави і права», тобто сучасні дослідники пов'язують виключно поняття держави і поняття права, (напр.: [10; 11; 12]).

Таким чином, уже саме первісне порівняння античної та сучасної логіко-філософської тематики досліджень держави показує нам істотну відмінність теоретичних підходів, а саме – природного в античності й штучного на сьогоднішньому етапі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки головною причиною безвихідності штучних теорій держави є ігнорування ними фундаментального принципу цілісності держави, без дотримання якого неминуче відбувається її розпад, слід порівняти означені теорії з природними для отримання позитивних пропозицій щодо запобігання деструктивним процесам.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є зіставлення штучних і природних теорій держави з позицій дотримання принципу цілісності і збереження форми держави.

Виклад основного матеріалу. Повнота держави не вміщується в жодні штучні шаблони. Сьогодні можна констатувати, що держава –

це наднаціональне, надкласове, надстанове явище, що є фундаментом чинної цивілізації. Об'єктивні закономірності існування держави є запорукою існування цієї цивілізації та визначають динаміку її розвитку. Вони виводяться з розуміння держави як усталеності об'єктивного порядку речей, і їх предметне втілення є одним із найважливіших завдань державного будівництва.

Однією з основних передумов теорій держави, що з'явилися в ХІХ столітті, є припущення про внутрішню подібність природних і соціальних явищ. У цей період, коли були написані численні твори з державної науки, вважалося, що існує лише один предмет, можливий для пізнання, – природа та її закони. Дослідники тієї епохи в своїх теоріях держави висловлювали тверде переконання в тому, що держава є предмет природи (див., наприклад, [13]).

Цим державознавці ХІХ століття певною мірою підтримували філософські традиції Аристотеля зокрема і стародавніх греків взагалі, відношення яких до держави віддзеркалює їхнє глибоке розуміння її справжньої сутності. Аристотель, як відомо, учив, що держава існує за природою і за природою передує людині [5, с. 312-313]. По суті вчення Стагірита зумовлює собою особливості внутрішньої структури природної теорії держави і дає нам засоби для формування основних методів державного будівництва, виходячи з сутності держави.

Однак не всі державознавці ХІХ століття дотримувалися ідей і підходів прихильників античної теорії природної держави, і насамперед – юристи. Зазначимо, що вже сама назва цих теорій (як правило, це «загальна теорія держави та права») засвідчує, що вони спотворюють предмет держави введенням до її теорії штучного елемента – права, що, на їхню думку, є єдиним основоположним початком держави. Так, Р. Еллінек вважає [14], що держава не гідна того, щоб мати свою ідею, – відповідно, немає і жодної науки про сутність держави. У філософському контексті це означає,

що немає і не може бути якого-небудь загального поняття про державу – є тільки окремі частини державознавства. Таким чином, правознавцями заперечується сама основа існування держави, піддається сумніву її цілісність.

Саме на той період припадає виникнення багатьох негативних явищ існування держави – розшарування суспільства, посилення майнової нерівності, загострення інших соціальних суперечностей. Більш виразного аргумента того, що право не є і не може бути обґрунтуванням держави, важко собі уявити. Стає очевидним, що правова теорія не в змозі охопити державне ціле, адже право й держава мають різну природу. Право – це інструмент надання ілюзорного впорядкування структури суспільства згідно з суб'єктивними підходами законодавців.

Прихильники правового початку ігнорують той факт, що держава – це інструмент природи, форма людського буття, що складає основу природного права. Тому для держави згідно з теорією природної держави й відповідною парадигмою державного будівництва можливий лише один рід права – природне, яке набагато глибше від звичайного юридичного розуміння права, що ставить природну теорію держави вище штучної. Як правило, «концепція природного права передбачає певне уявлення про загальну природу речей, єдині закономірності природних процесів, природу індивіда, суспільства і держави» [15, с. 222].

У чому полягає відмінність між природним правом і правом юридичним? Антична теорія природного права визнавала, що природні прагнення людей узгоджуються з етикою, є однаково правомірними за природою, закон же має слідувати природі. Відповідно, до античних поглядів держава мусить прагнути до того, щоб примусові закони стали зайвими – як закони мають поставати етичні норми. Характерно, що значно пізніше такого ж висновку доходить і Ж. Дельоз [16]. У цьому ж розумінні визначає в подальшому державу Г.В.Ф. Гегель – як моральну субстанцію, та І. Кант,

який уважає державу центром загальних інтересів, вищою інстанцією в їх вирішенні, непорушною основою суспільного устрою [17].

Право І. Кант визначав як сукупність умов, за яких свавілля одного може бути узгоджене зі свавіллям іншого за загальним для них правилом свободи. У той же час відсутність подібного узгодження між різними законодавчими актами породжує нітрохи не менше свавілля. Так, аналіз експертів показує наявність суперечностей уже на корпоративному рівні: навіть норми одного й того ж корпоративного акта досить часто не узгоджуються між собою [18, с. 159].

При цьому наявність суперечностей загрожує основним принципам на вищому рівні держави: будь-які конституційні принципи можуть увійти в суперечність з іншими основними принципами, – зазначає оглядач німецького видання «Frankfurter Allgemeine Zeitung» Р. Мюллер. Так, дієздатність держави – один із таких основних принципів. Інакше кажучи, існування держави стає залежним від деяких довільних норм, що суперечить принципам природної теорії держави.

Природне право – сукупність принципів, що впливають із загальної природи речей і незалежні від соціальних умов. Іншими словами, це та внутрішня основа, відповідно до якої здійснюється організація державного буття. Філософське значення теорії природного права полягає, таким чином, у прагненні відшукати й визначити родову сутність держави, загальну природу державного буття. По суті теорія природної держави – це мета-теорія держави, за допомогою якої виявляються і пояснюються всі проблеми й недоліки, які невидимі і непізнавані для штучної теорії держави, оскільки лежать за межею її сприйняття.

Також важливо наголосити, що послідовники Еллінека у його поглядах на державу (див. наприклад, [19]) уважали, що справжнім об'єктом загальної теорії держави може бути лише життя сучасних західних держав, і далі цього правильно побудована державна наука йти не може. У той же час такий

підхід ігнорує загальновідомі цивілізаційні факти, такі як існування давньоєгипетської цивілізації впродовж 10 тисяч років, про що згадує Платон у своїх роботах.

Слід наголосити, що Г.В.Ф. Гегель помістив учення про державу до третьої частини своєї «Енциклопедії філософських наук», а саме – до «Філософії духу». «Філософія духу» віддзеркалювала державу як об'єкт пізнання дійсного духу, як результат розвитку пізнання, як передумову ідеї втілення держави. Так, пояснюючи структуру «Енциклопедії», у §18 автором зазначено, що філософія духу є «ідея, що повертається в саму себе з свого інобуття» [20, с. 103]. У § 381 Гегель уточнює, що «дух має своєю передумовою природу» [21, с. 15], а далі – що «всі діяльності цього духу суть не що інше, як різні способи приведення зовнішнього до внутрішнього» [21, с. 19].

У § 377 автором зазначено, що «пізнання духу є найбільш конкретне і тому найвище і важке» [21, с. 6]. Уже саме це визначення духу і сполучення, співвідношення держави й абсолютної ідеї ясно показує, що розкрита таким чином держава віднаходить духовне буття.

Це визначення свідчить, що держава – це складне природне явище, засноване на підтримці духовного початку, поза збереженням тотального домінування якого діяльність держави є ззовні покладеною, і отже, ще не знайшла своєї внутрішньої формотворчої сутності. Тоді існування держави й державне будівництво спирається по суті на специфіку використання засобів засвоєння й утримання державою своєї внутрішньої позиції в межах державного буття. Таким чином, у сучасній державі питання про характер теорії держави стає принциповим, оскільки завдає домінантного впливу на практику державного будівництва.

У цій ситуації піддаються сумніву концепції та парадигми, що визначилися раніше та відсувають на задній план пізнавальний характер освоєння держави як природної форми людського буття. Сьогодні діє

потужна тенденція розчинення держави в глобальних надструктурах, що перетворюють її на вторинний інститут політичної системи, похідний від штучних теорій. Цю тенденцію спрямовано на підміну природної природи держави і спотворення її природних функцій за рахунок зміщення акцентів у державному будівництві, а саме спотворення причинно-наслідкового зв'язку явищ у державі, де причина і наслідок міняються місцями.

У § 377 Гегель зазначає, що тільки християнство «надало людській свідомості абсолютно вільного ставлення до нескінченного і тим самим зробило можливим розумне пізнання духу і його абсолютної нескінченності» [21, с. 7].

Тим самим тут простежується взаємозв'язок із ученням про державу Фоми Аквінського [22] і через нього – із ученням Аристотеля, з якого ми розпочали пізнання природної держави, розгляд її природної теорії. Для Аквіната, як і для Стагірита, самодостатність є істотна властивість держави, що досягла свого повного розвитку.

Чи означає це, що ми маємо сприймати теорію теології поряд із теорією античності як природну теорію держави?

З одного боку, у Середні віки, у контексті християнської та мусульманської культур, філософські погляди формувалися на основі античної філософії. З іншого боку, Гегель вважає, що греки «ні у філософії, ні в релігії не піднялися до пізнання абсолютної нескінченності духу» [21, с.7]. Якщо виходити з такого визначення, то теологічне вчення постає новою сходинкою пізнання духу, а отже – і новою сходинкою пізнання держави й, відповідно, ставлення до неї.

Саме в середньовічній філософії зародилося ставлення до держави як до предмета божественного, що згодом у Гегеля прийняло абсолютно конкретне виявлення держави як ходи Бога на землі.

У той же час Ж. Марітен – філософ, який належить до сучасної філософської течії неотомізму¹, що бере свій початок у середньовічній філософії, не тільки не підтримує Гегеля, але й дотримується протилежного погляду на державу – погляду, який цілком можна віднести до штучної теорії держави.

Так, Марітен не сприймає державу як ціле, а лише як «частину, що спеціалізована на інтересах цілого» [23, с. 21]. Далі Марітен сам показує, чому його теорія є штучною: держава «це не чоловік і не група людей, а сукупність установ, об'єднаних в дуже важливий механізм», це «свого роду витвір мистецтва», «держава є лише та частина політичного суспільства, що найбільшою мірою зацікавлена в збереженні закону, підтриманні громадського добробуту і громадського порядку, а також в управлінні суспільними справами» [там само].

Марітен повністю заперечує державу як духовний об'єкт: «держава – це не вище втілення Ідеї, як уважав Гегель; Держава – це не якась верховна особистість; Держава є не що інше, як орган, до якого входять експерти в галузі громадського порядку і добробуту – інструмент на службі людини» [там само].

Відомо, що частина як така підпорядкована цілому, і в теорії Марітена державу підпорядковано політичному суспільству як цілому. Є держава хоча б головою політичного суспільства? – запитує Марітен. І відповідає – навряд чи, оскільки в людини голова є знаряддям таких духовних сил, як розум і воля, яким має служити все тіло людини, тим часом як функції, що виконуються державою, спрямовані на служіння політичному суспільству, а не навпаки.

Штучність теорії Марітена підкреслюється такими моментами:

¹ У главі VI свого дослідження про державу (Церква і держава) Марітен позиціонує себе «як філософ – не як теолог, але як християнський філософ, який бере до уваги дані теології, що допомагають дати справжнє розуміння тих конкретних реалій, про які йдеться» [23, с. 136].

- визначенням держави як механізму – хоча й із застереженням, що дуже важливого;
- невизнанням ключової ідеї, що лежить в основі державного буття, а саме – його духовного начала;
- визнанням держави твором мистецтва – артефактом;
- запереченням природного змісту, утіленого в державі, і зведенням її об'єднального начала до сукупності установ;
- твердженням про інструментальність держави;
- нерозумінням природної сутності держави, її цілісності як форми буття.

Утім слід додати, що аж до середини ХХ ст. цілісність держави визначалася зовнішнім, абсолютно випадковим для змісту держави способом, що ігнорує її внутрішні зв'язки та їх структуру. У той же час досягнення ядерної фізики засвідчили, що цілісність об'єкта зумовлено дією внутрішніх зв'язків. При цьому іманентний характер внутрішніх зв'язків держави приховано від недосвідченого спостерігача також, як і між'ядерні зв'язки у фізиці. Тим не менше, про їх виняткову роль в існуванні держави говорили великі філософи. Наприклад, про це свідчить центральне поняття «трансцендентальність» у І. Канта, яке він застосовував зокрема й щодо держави.

Ще 1869 року німецький учений Е. Гартман у своїй праці «Суть світового процесу або філософія несвідомого» стверджував, що чим вищий рівень організації, тим більше розкривається в ній загальна єдність, що підкорює собі множинність приватних вольових центрів. Чи можемо ми реально говорити про можливість підпорядкування держави будь-якому добре організованому суспільству без ризику втрати єдності держави?

Звичайно ж, ні. Тимчасово добре організовані групи індивідів, що наділені владою, можуть підкорити собі хід буття в державі. Однак після цього, рано чи пізно, неминуче і невідворотно послідує занепад і розпад

держави. Саме цим феноменом і пояснюються короткі проміжки «життєвого циклу» багатьох держав, що з'являлися та зникали за час існування людської цивілізації.

У той же час, якщо слідувати філософському осмисленню буття, слід прийняти протилежну думку, згідно з якою форма держави як єдиний порядок усіх речей визначає суспільний зміст. Такий порядок давньогрецькі стоїки порівнювали, як відомо, з державним законом. По суті, саме ці ідеї закладено в механізмах природної еволюції. У контексті природної еволюції зв'язок між різними рівнями матерії забезпечується неперервністю переходу від одного рівня до іншого, що відбивається в тому, що нижчі рівні тяжіють до вищих. Так, суспільство є вищим рівнем щодо індивідів, останні постають як матеріалізований у суспільній тканині зміст. Аналогічно суспільний рівень постає щодо нижчого – індивідуального – як форма, а щодо більш високого – державного – як зміст.

Слід також наголосити, що, будучи штучною, теорія держави Марітена суперечить не тільки теорії держави Гегеля, але і вченню Аристотеля про державу. Аристотель особливо виокремлює специфіку взаємодії держави й людини і пише про людину, що «оскільки остання не є істотою самодостатньою, то її ставлення до держави таке ж, як *відношення будь-якої частини до свого цілого* (курсив наш – Т. Б.)». [5, с. 312-313].

Інакше кажучи, узявши, замість цілого частину, ми тим самим знецінюємо наше пізнання держави. Між тим для багатьох дослідників штучна теорія є цілісною теорією, що є помилковою думкою з їхнього боку. Кожна штучна теорія держави, будучи редукцією, спрощенням, акцентує увагу лише на якійсь одній з незліченних її граней, ігноруючи інші. Це означає, що державі може бути приписано необмежену кількість недостатньо пов'язаних між собою штучних теорій. Це стосується таких штучних теорій, як ринкова теорія, теорія насильства, класова теорія, кризова теорія, іригаційна теорія, договірна теорія, організмична теорія і низка інших.

У кожній з цих теорій розвиток держави ставиться залежно від того штучного поняття, яке в ньому споконвічне – прибутку, насильства, класової боротьби, технології тощо.

Спочатку штучні теорії держави виникають як технічні, призначені для вирішення певних завдань, переводячи державу в площину технічного проекту. На відміну від ідеї держави в природній теорії, технічна грань, яку висловлює штучна теорія, схильна до частих і сильних змін, приймаючи часом протилежні значення. Це свідчить про крайню суб'єктивність будь-якої штучної теорії.

Специфікою природної теорії держави є те, що вона віддзеркалює надособистісне сприйняття держави, засноване на основних загальнолюдських цінностях, що в усі часи були природними і зрозумілими для кожного, таких як благо, справедливість. Ці базисні поняття природної теорії держави задають рівень цілісності її втілення. Від рівня цілісності втілення цих ідей у реальну дійсність залежить побудова буття держави й соціуму. Поняттю цілісності тут відводиться центральна роль, оскільки вона є «мірою єдності частин, вимірювання їх взаємопроникнення одна в одну» [15, с. 797].

Важливо також наголосити, що принцип цілісності в деякому сенсі протилежний системному підходу. Системний підхід спочатку спирався на організмичні концепції: уже Р. Спенсер робив їх проекцію на соціум, проводячи функціональні аналогії між суспільством й організмом. У подальшому погляд Спенсера було використано К. Леві-Строссом, М. Фуко та Ж. Лаканом у структуралізмі, а також задіяно Е. Дюркгеймом і Р. Мертоном у функціоналізмі. Домінантою структуралістського мислення є розгляд різноманіття культурних феноменів через грань мови. Функціоналізм ґрунтується на розгляді частини цілого, виходячи з її функціональної значущості.

У той же час, виходячи з природної теорії держави, ні грань мови, ні будь-яка функція держави сама по собі або навіть їх сукупність не відбивають цілісності держави як природного феномену й не дозволяють онтологічно осмислити всю глибину її одвічної сутності (див., наприклад, [24]). Очевидно, що тільки уявлення про державу як про цілісний природний феномен, як про форму буття в усьому різноманітті його проявів є основою діяльності з утілення держави – державного будівництва.

Висновки з даного дослідження.

1. Проведений аналіз засвідчує, що держава – це складний природний феномен, заснований на підтримці духовного начала, поза збереженням тотального домінування якого діяльність держави є зовні покладеною і, отже, ще не віднайшла своєї внутрішньої формотворчої сутності. Таким чином, існування держави та державне будівництво спирається по суті на освоєння та утримання державою внутрішньої цілісності в межах державного буття. Це означає, що в сучасній державі питання про характер її теорії стає принциповим, оскільки він вирішально впливає на практику державного будівництва.

2. Виявлено, що нині діє потужна тенденція розчинення держави в глобальних надструктурах, що перетворюють її на похідний інститут політичної системи. Така тенденція спирається на штучні теорії держави і спрямована на підміну природної природи держави і спотворення природної сутності за рахунок зміщення акцентів у державному будівництві в бік викривлення причинно-наслідкового зв'язку явищ у державі таким чином, що причина і наслідок міняються місцями.

3. На підставі проведеного в дослідженні порівняльного аналізу штучних і природних теорій держави як природні визначаються теорії античної філософії (Аристотель), середньовічної філософії (Аквінський), німецької класичної філософії (Гегель). Оскільки онтологічно держава є форма буття, то ближче всіх серед сучасних філософів до її природної теорії

(і до розуміння античної теорії держави як такої) можна віднести вчення про буття М. Гайдеггера («фундаментальну онтологію»).

4. Визначено такі аспекти штучної теорії держави:

- однобокий механістичний підхід до функціонування держави, у якому як основна рушійна сила розвитку показується одна з численних її граней, притому далеко не завжди суттєва;
- невизнання ключової ідеї, що лежить в основі державного буття, а саме – її духовного начала;
- визнання держави твором мистецтва – артефактом;
- заперечення домінування природної сутності в державі та потреби її втілення в реальну дійсність, підміна справжнього об'єднального начала сукупністю установ;
- розгляд держави як засобу досягнення цілей суспільства, що є спотворенням справжніх причинно-наслідкових зв'язків між цими сутностями з точністю до навпаки;
- нерозуміння та ігнорування цілісності держави як основоположної природної форми буття цивілізації.

5. Проведено аналогію між іманентним характером внутрішніх зв'язків держави, прихованих від недосвідченого спостерігача, і між'ядерними зв'язками у фізиці. Показано, що про їх виняткову роль в існуванні держави здогадувалися багато великих філософів. Так, саме про це свідчить центральне поняття трансцендентальності в І. Канта, яке він застосовував, зокрема, й щодо держави.

6. Обґрунтовано, що добре організовані групи індивідів, що наділені владою, можуть підкорити собі хід буття в державі. Однак після цього рано чи пізно неминуче і невідворотно слідує занепад і розпад держави. Саме цим феноменом і пояснюються короткі проміжки «життєвого циклу» багатьох держав, що з'являлися і зникали за час існування людської цивілізації.

7. У дослідженні розглянуто штучні теорії держави й доведено, що для багатьох дослідників штучна теорія є цілісною теорією, яка є помилковою думкою з їхнього боку. Кожна штучна теорія держави, будучи редукцією, спрощенням, акцентує увагу лише на якійсь одній з незліченних її граней, ігноруючи інші. Це означає, що державі може бути приписано необмежену кількість недостатньо пов'язаних між собою штучних теорій, що жодним чином не узгоджується з базовим принципом цілісності держави.

8. Визначено, що спочатку штучні теорії держави виникають як технічні, призначені для вирішення певних завдань, переводячи державу в площину технічного проекту. На відміну від ідеї держави в природній теорії, технічна грань, яку висловлює штучна теорія, схильна до частих і сильних змін, приймаючи часом протилежні значення. Це є свідченням крайньої суб'єктивності будь-якої штучної теорії держави.

9. Обґрунтовано, що специфікою природної теорії держави є те, що вона віддзеркалює надособистісне сприйняття держави, засноване на фундаментальних загальнолюдських цінностях, таких як благо, справедливість. Ці базисні поняття природної теорії держави задають рівень цілісності її втілення. Від рівня цілісності втілення цих ідей у реальну дійсність залежить побудова буття держави й соціуму. Категорії цілісності, таким чином, тут відводиться центральна роль, оскільки вона є виміром як єдності частин, так і їх взаємного проникнення.

10. Обґрунтовано, що принцип цілісності в деякому сенсі протилежний системному підходу. Системний підхід спочатку спирався на організмичні концепції, які проектувалися на соціум і були задіяні в структуралізмі й функціоналізмі. У той же час, виходячи з природної теорії держави, ні грань мови, ні будь-яка функція держави сама по собі або навіть їх сукупність не відбивають цілісності держави як природного феномену й не дозволяють осмислити всю глибину її одвічної сутності. Таким чином, тільки уявлення

про державу як про цілісний природний феномен у всьому різноманітті її проявів є основою діяльності з утілення держави – державного будівництва.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому плануємо дослідити такі питання:

1. Систематизація і формалізація категоріально-понятійного апарату природничих теорій держави.

2. Методологічне забезпечення втілення природних теорій держави в практику державного будівництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лурье С. Я. Демокрит. Тексты. Перевод. Исследования / С. Я. Лурье. – Л. : Наука, Ленингр. отделение, 1970. – 664 с.
2. Лосев А. Ф. Античная философия истории / А. Ф. Лосев. – СПб. : Алетейя, 2000. – 256 с.
3. История античной диалектики / под ред. М. А. Дынина и др. – М. : Мысль, 1972. – 335 с.
4. Платон. Держава / Платон ; [пер. з давньогр. Д. Коваль]. – К. : Основи, 2000. – 355 с.
5. Аристотель. Политика / Аристотель // Платон, Аристотель. Политика. Наука об управлении государством. – М. : Изд-во Эксмо; СПб. : Terra Fantastica, 2003. – 864 с.
6. Аристотель. Никомахова етика / Аристотель // Сочинения : в 4 т. – М. : Мысль, 1983. – Т. 4. – С. 53-293.
7. Ницше Ф. Сочинения : в 2 т. / Ф. Ницше. – М. : Мысль, 1990. – Т. 2. – 635 с.
8. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне / Ю. Хабермас ; пер. с нем. – М. : Весь Мир, 2003. – 416 с.
9. Habermas J. Theory communicative action / J. Habermas ; trans. Т. McCarthy. – Boston : Beacon Press, 1987. – 66 p.
10. Черниловский З. М. Всеобщая теория государства и права / З. М. Черниловский. – М. : Юристъ, 1995. – 576 с.
11. Цветков В. В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект) / В. В. Цветков. – Х. : Право, 1996. – 164 с.
12. Венгеров А.Б. Теория государства и права /А.Б. Венгеров. – М.: Юриспруденция, 1999. – 528с.
13. Милль Джон Стюарт. Система логики силлогистической и индуктивной: Изложение принципов доказательства в связи с методами научного исследования. Предисл. и прил. В. К. Финна. – М.: ЛЕНАНД, 2011. – 832 с.
14. Еллинек Г. Общее учение о государстве / Вступ. ст.: Козлихин И. Ю. – С-Пб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – 752 с.
15. Современный философский словарь / Под общей редакцией д.ф.н. профессора В.Е.Кемерова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Академический Проект, 2004. – 864 с.
16. Делёз Ж. Эмпиризм и субъективность: Опыт о человеческой природе по Юму; Критическая философия Канта: учение о способностях; Бергсонизм; Спиноза / Пер. с фр. и послесл. Я. И. Свирский. – М.: Per Se, 2001. – 480 с.
17. Шеллинг Ф. В. Иммануил Кант / Ф. В. Шеллинг // Сочинения : в 2 т. – М. : Мысль, 1989. – Т.2. – С.27-33.

18. Шутак І.Д., Оніщук І.І. Юридична техніка: навчальний посібник для вищих навчальних закладів / І.Д. Шутак, І.І. Оніщук. – Івано-Франківськ, 2013. – 496 с.
19. Риккерт Г. Філософія життя. – Київ: Ника-Центр, 1998. – 512 с.
20. Гегель Г. Наука логіки / Г. Гегель // Енциклопедія філософських наук : в 3 т. – Т. 1. – М. : Мысль, 1974. – 452 с.
21. Гегель Г. Філософія духа / Г. Гегель // Енциклопедія філософських наук : в 3 т. – Т. 3. – М.: Мысль, 1977. – 471 с.
22. Аквінський Ф. Сумма теології. – Київ.: Эльга, Ника-Центр, Элькор-МК, Экслибрис, 2002. – 1472 с.
23. Маритен Ж. Человек и государство / Ж. Маритен ; [пер. с англ. Т. Лифенцевой]. – М. : Идея-Пресс, 2000. – 196 с.
24. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер ; пер. с нем. В.В. Бибихина. – СПб : Наука, 2002. – 450 с.

Statement of the problem. State reality for natural comprehension has an absolute special internal integrity, and for artificial – is the result of political activity. Therefore, methods and means of state building depend on the approach to the consideration of state reality – either as a phenomenon organized as integrity, or as a schematic set of structures and complexes.

Urgency. The main problem issues in the methodology of modern state-building are the question of preserving the integrity of the state, that is, as a form. It should be borne in mind that under the influence of the theory of the state, depending on its nature – natural or artificial – in society formed the true or false concept of social values that forms or deforms the society.

The purpose of the article – to compare the artificial and natural theories of the state from the standpoint of respect for the principle of integrity and preservation of the state form.

Our task was to study the identified theories with the natural ones in order to obtain positive proposals for the prevention of destructive processes.

Summary. One of the main prerequisites for theories of the state is the assumption of the internal similarity of natural and social phenomena. In the period of writing the first works on state science it was believed that there is only one subject that is possible for knowledge – nature and its laws.

Natural law – a set of principles arising from the general nature of things and independent of social conditions. This is the internal basis under which the organization of statehood is carried out.

Today there is a tendency towards the dissolution of the state in global structures, which transform it into a secondary institution of the political system, derived from artificial theories. This tendency is aimed at substituting the natural nature of the state and distorting its natural functions by shifting the emphasis in public construction.

Conclusions and outcomes. Proceeding from the natural theory of the state, neither the facet of language nor any function of the state or their totality does not reflect the integrity of the state as a natural phenomenon and does not allow ontologically to comprehend the entire depth of its eternal essence. Only the idea of the state as a holistic natural phenomenon, as a form of being in all its manifold manifestations, is the basis of state-building activities.